

Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár

Nemzetközi tudományos szeminárium
Beregszász, 2019. május 23–24.

Tanulmánykötet

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23–24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár

Nemzetközi tudományos szeminárium
Beregszász, 2019. május 23–24.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:
Bárány Erzsébet

II. RF KMF – „RIK-U” Kft.
Beregszász–Ungvár
2020

ETO 81'1:061.3(477.87)

B 19

A kiadvány a 2019. május 23–24-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszéke által rendezett *Baleczky Emil – nyelvész, költő, tanár* című nemzetközi tudományos szemináriumon elhangzott előadások anyagát tartalmazza. A kötet a neves szlavista születésének 100. évfordulója kapcsán az életét, az oktatói, a nyelvészeti és az irodalmi tevékenységét bemutató tanulmányokat adja közre.

Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa (2020.08.27., 5. számú jegyzőkönyv).

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege és Filológia Tanszéke közreműködésével.

Szerkesztette:

Bárány Erzsébet

Lektorálta:

dr. Bárány Béla, PhD (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

dr. Gazdag Vilmos, PhD (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola)

A magyar nyelvű szöveget korrektúrázták:

a szerzők

Az ukrán és angol nyelvű szöveget korrektúrázta:

Kordonec Olekszandr és Vrábely Tamás

Műszaki szerkesztő:

Gazdag Vilmos

Borítóterv:

Gazdag Vilmos, Vezsdel László

ETO-besorolás:

a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára

A kiadásért felelnek:

Csernicskó István (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola megbízott rektora)

Orosz Ildikó (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke)

Dobos Sándor (a II. RF KMF Kiadói Részlegének vezetője)

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

**A kiadvány megjelenését
a Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács támogatta.**

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90202, Beregszász, Kossuth tér 6. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua) és a „RIK-U” Kft. (cím: 88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft.

ISBN 978-617-7868-35-3

© A szerzők, 2020

© A szerkesztő, 2020

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2020

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23–24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:
Єлизавети Барань

ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ – ТОВ «РІК-У»
Берегове–Ужгород
2020

УДК 81'1:061.3(477.87)

Б 19

Збірник містить матеріали міжнародного наукового семінару «*Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин*», який відбувся 23–24 травня 2019 року в м. Берегове. До видання, присвяченого 100-річчю від дня народження видатного славіста, ввійшли статті про життєпис науковця, його мовознавчу, освітницьку діяльність та літературну творчість.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II (протокол №5 від 27.08.2020 р.)

Підготовлено Видавничим відділом спільно з кафедрою філології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

За редакцією:

Єлизавети Барань

Рецензенти:

Адальберт Барань, кандидат філологічних наук (ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)
Вільмош Газдаг, доктор філософії з гуманітарних наук, спеціальність «філологія»
(ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Коректура угорського тексту:
авторська

Коректори українського та англійського текстів:
Олександр Кордонець та Томаш Врабель

Технічний редактор:
Вільмош Газдаг

Обкладинка:
Вільмош Газдаг, Ласло Веждел

УДК:

Бібліотечно-інформаційний центр «Опаціої Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II

Відповідальні за випуск:

Степан Черничко (в.о. ректора Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)
Ільдико Орос (президент Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)
Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

За зміст опублікованих наукових робіт відповідальність несуть автори

**Друк збірника здійснено за підтримки
Угорської академічної ради Закарпаття**

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) та ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua)
Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

ISBN 978-617-7868-35-3

© Автори, 2020

© Редактор, 2020

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, 2020

Зміст / Tartalom

ВСТУПНЕ СЛОВО	9
ELŐSZÓ	11
БАЛЛА ЕВЕЛНА: Мотив дороги в малій прозі Еміля Балецького	13
БАРАНЬ ЄЛИЗАВЕТА: Еміль Балецький – дослідник закарпатських українських говорів (перший етап наукової діяльності)	21
GAZDAG VILMOS: A szláv–magyar nyelvi kapcsolatok alakulása egy elfeledett keleti szláv jövevényszó regionális újjáéledése tükrében	41
ZOLTÁN ANDRÁS: Az „Ószláv nyelv” című egyetemi tankönyv (1968) fél évszázad távlatából	49
КАПРАЛЬ МИХАИЛ: Время надежд и разочарований русинской интеллигенции: еще раз к биографии Эмиля Балецкого	61
КОРДОНЕЦЬ ОЛЕКСАНДР: Концепт щастя у новелах «Цвіт щастя» Богдана Лепкого та «Счастье» Еміля Балецького	69
KOCSIS MINÁLY: Balezcky Emil és az ukrán nyelvemlékek	77
КРАВЕЦЬ ЛАРИСА: Лінгвофілософські виміри поняття «рідна мова»	83
LEBOVICS VIKTÓRIA: Balezcky Emil jogtalan elbocsátása az Eötvös Loránd Tudományegyetem archívumában található dokumentumok tükrében	93
ЛЯВИНЕЦ МАРИАННА: Ранняя поэзия Э. Балецкого	117
ЛЯВИНЕЦ-УГРИН МАРИАННА: Новые страницы биографии Эмиля Балецкого	127
МУШКЕТИК ЛЕСЯ: Фольклорно-етнографічні записи Еміля Балецького	165
TASKOVICS OKSZANA: Balezcky Emil útja a népi íróvá válása felé	177
CSERNICSKÓ ISTVÁN: A szláv nyelvváltozatok kategorizálásának kérdése Kárpátalján	183
ЧОНКА ТЕТЯНА: Прозові твори Еміля Балецького: стиль, тематика, проблематика	223

ПРОЗОВІ ТВОРИ ЕМІЛЯ БАЛЕЦЬКОГО: СТИЛЬ, ТЕМАТИКА, ПРОБЛЕМАТИКА

ТЕТЯНА ЧОНКА

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II
tchonka14@gmail.com

The article provides an overview of the prose works by Emil Baleczky included in the publication "Emil Baleczky. Literary Heritage" (Edited by András Zoltán, Mihail Kapraly. – Nyíregyháza, 2007. – p. 178 [Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia, vol. 20), in particular, of the section «Prose» (pp. 65–107). The author of the article analyzes the stylistic features, ideological and thematic content. The main thematic groups are distinguished: according to reference criterion personal and psychological themes predominate (love theme, often first love, the theme of maturity of a young person and life trials, the theme of friendship), moral and ethical themes (human morality, freedom, love and betrayal, sin and penance), socio-political (the problems of «lower class», orphans' lives, the relationship between the poor and the rich), environmental themes (illegal deforestation), existential themes (life and death, human fate, life choices).

The analysis allowed to conclude that Emil Baleczky' prose works were written in romantic-sentimental style; the topics of his interests include: the fate of the common man, life's twists that break human destinies, painful memories of the first love, passion for freedom and creativity.

Еміль Балецький – відомий мовознавець, та мало відомий письменник, що обумовлено насамперед його особистими пріоритетами й напрямками діяльності. Сам митець за життя рідко згадував про свої художні дописи, тож і не дивно, що вони є маловідомими читацькому загалу, а отже, й недостатньо досліджені, чим і обумовлена актуальність нашої розвідки.

Завдяки виданню «Эмилъ Балецкий. Литературное наследие» (Под ред. Андраша Золтана, Михаила Капрала. – Nyíregyháza, 2007. – 178 с. [Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia, vol. 20), виданому до 25-ліття з дня смерті вченого його учнями, стали відомими збережені зразки прозових дописів письменника, які й були предметом нашого дослідження.

До видання увійшли невеликі оповідання «Бродяги» (1936), «Любовь больныхъ» (1936), «Маня» (1936), «Цирковка» (1936), «Боженка» (1936), «Счастье» (1936), «На ярмаркѣ» (отрывокъ изъ рассказа «Цуравый Мишо») (1937); із циклу «Синія дали»: «Молодые дни» (1941), «Первая

любовь» (1941), «Цвѣла сирень» (1941), «Прощание съ Анни» (1941) та уривок з повісті «На своихъ крылахъ» (1941). Більшість із цих творів уперше побачила світ в єдиному прижиттєвому виданні автора «Вербный трепеть» (Ужгород, 1936). Як бачимо, юному авторові було всього 17 років у 1936 році й 22 у 1941, чим, на нашу думку, й обумовлюється специфіка стилю й тематика його творчості. Навіть при первинному ознайомленні з цими творами (уже з їхніх назв, які часто акумулюють художній задум та ідейний зміст) наш читацький горизонт очікування налаштовується на романтично-сентиментальний струмисько – і, по суті, ми знаходимо риси визначених стилів майже у всіх опрацьованих творах.

За референтним критерієм (тобто спрямованістю на предметну сферу, на об'єкт зображення) можемо виокремити такі тематичні групи:

1. **Особистісно-психологічна тематика (любовна тема, найчастіше першого кохання, тема змушнення юної особистості й життєвих випробовувань, тема дружби)**, зокрема у творах:

«Первая любовь»

Фабула: «Весною я увидѣлъ Ядвигу. ... Въ воскресенье, помню, впервые я съ нею говорилъ, и тогда родились во мнѣ новыя чувства... Часто ее видѣлъ во снѣ. А утромъ – разочарование... Осенній вѣтеръ сшибалъ меня съ насыпи...» (Балецкий 2007: 96–97). Ще раз побачив її через три роки: кілька слів – і все. Потім чув, що вона десь танцює, що за нею «ухаживаютъ», і ці слухи ранили закохане серце. Прошли роки. Одного разу в місті зайшов увечері до ресторану, де «Ядвига танцевала съ пожилымъ господиномъ и игриво прижималась къ нему» (Балецкий 2007: 97). «Теперь не знаю, гдѣ она... Можетъ-быть, вышла замужъ за того пожилого богача. Можетъ быть, каждый вечеръ танцуетъ съ пожилыми богачами. Можетъ-быть, и глаза ея увяли» (Балецкий 2007: 97). «Прощай, Ядвига, моя первая любовь!» (Балецкий 2007: 98).

«Цвѣла сирень»

Фабула: «Мнѣ было одиннадцать лѣтъ. Цвѣла сирень. Шелъ мѣсяць май... По дорогѣ изъ школы на вокзалъ я встрѣтился съ ней. Она мнѣ подарила сирень... Изъ города мы ежедневно ѣхали вмѣстѣ. Она въ одномъ окнѣ, а я въ другомъ. Я каждый день получалъ отъ нея сирень» (Балецкий 2007: 98).

«Синяя даль проглотила ее, ея сына и супруга, а синяя даль годовъ проглотила нашу дѣтскую любовь» (Балецкий 2007: 99).

«Прощание съ Анни»

Фабула: «Я стоялъ на мосту – мѣстѣ нашихъ свиданій и смотрѣлъ на передвижной домикъ. ... Она знала, что я приду, я предчувствовалъ, что она выглянетъ... И я понялъ, что она только полюбила меня искренно, что она понимаетъ мою тоску... горечь любви разъединенной...» (Балецкий 2007: 100). Минуло два роки, поки цирк знову повернувся до їхнього села, а юний оповідач дізнався про подальшу долю Анни: «Мачеха ее прогнала. И пошла она изъ рукъ въ руки! ...Проституткой стала» (Балецкий 2007: 101). «О, Анни! Я думалъ, что ты самая честная въ мірѣ, а оказалось, что все это ложь – думал я, не имѣя понятія о жизни, убивающей невинныхъ людей» (Балецкий 2007: 101).

Проблематика:

- високі ідеали – зруйновані долі;
- гріх і покута;
- першого кохання й першого розчарування;
- жіночої долі.

«Боженка»

Фабула: Троє друзів – Федор, Іван і Адальберт – навчалися в учительській гімназії. Хоча хлопці були різних національностей та належали до різних соціальних прошарків, проте вони товаришували: їх об'єднували навчання й спільні інтереси. «Иванъ ...былъ хорошимъ ученикомъ. Это былъ сынъ зажиточнаго крестьянина, который поставилъ своей цѣлью изучать жизнь бѣдняковъ... былъ жгучимъ брюнетомъ, станъ – стройный. Имѣлъ большой талантъ къ языкамъ, писалъ стихи... Что еще о немъ можно сказать?» (Балецкий 2007: 85–86). «Адальбертъ былъ мадьяръ... Шестой классъ онъ повторялъ, но былъ несомнѣнно умнымъ и развитымъ юношей» (Балецкий 2007: 86). У вільний від навчання час вони любили відпочивати за містом, біля мінеральних джерел, поряд з купальнями. Краса природи надихнула їх на пісні – і кожен із хлопців почав співати те, що було в нього на душі. Раптом Іван «проявилъ свое патріотическое чувство»: «...я не удивляюсь, что Адальбертъ запѣлъ мадьярскую пѣсню, онъ вѣдь мадьяръ, но почему ты поешь не русскія пѣсни, я никакъ не пойму». «Извини, Ванька, – театральнo склонился Федоръ, – мой проступокъ больше не повторится. Признаюсь во грѣхахъ, ибо вчера ночью я слушалъ пѣсню соловья и ... подсвистывалъ» (Балецкий 2007: 87).

Саме піснею хлопці привернули увагу доньок господаря курорту. Завдяки пісні народилося перше кохання Івана і Боженки, які належали до різних соціальних прошарків, різних націй і

віросповідань, адже справжні людські почуття й мистецтво вищі за всі перепони, придумані людьми.

Проблематика:

- дружба й любов між людьми різних національностей і соціальних класів;

- замилювання красою народної пісні (руської, української, чеської, мадьярської);

- ствердження великої сили мистецтва, яке єднає людей.

2. Морально-етична тематика (людської моральності, свободи, любові й зради, гріха й покути), яку знаходимо у наступних творах:

«Бродяги»

Фабула: Микула – батько Митра, валив ліс, поки його не привалило дерево, далі охороняв повалені дерева, поки його не прогнали – і змушений він був піти по білому світу милостиною збирати. Дружина його пішла служити дякові, а молодша донька Марька збирала ягоди, гриби й продавала поміж панів.

Опинившись у місті у пошуках кращого життя, Митро «...взвѣшиваль грѣхъ и голодъ» (Балецкий 2007: 66), але усе ж наважився вкрасти дві булки у єврея. «Тутъ и прослужилъ Митро всю зиму, таская на себѣ большую корзину съ булками... Но как только солнце начало грѣть – потянуло въ поле. Хотѣл онъ бѣжать изъ города въ глушь, въ горы, быть голоднымъ и свободнымъ...» (Балецкий 2007: 67). І коли він нарешті остаточно вирішив покинути роботу заради свободи, зустрів неочікувано свого батька. «Микула быть крѣпкій человекъ, сама судьба постановила, что быть ему бродягой. Станъ у него, манеры – все отъ свободы. Смотрѣл Митро на отца и видѣлъ свободу, то, куда его влекло съ первыхъ дней весны» (Балецкий 2007: 67).

«Идутъ бродяги, идутъ. Идутъ какъ друзья... Вольность ими владѣть! Осѣдые жители и понятія о томъ не имѣють, какъ это жизнь такую прожить! Бродячую-то...» (Балецкий 2007: 68).

Проблематика:

- свободи як найвищої життєвої цінності;

- людської долі;

- доля «маленької людини».

3. Суспільно-політичну (проблеми «маленької людини», життя сиріт, відносини бідних і багатих) та екологічну (незаконна вирубка лісів) тематику спостерігаємо у творах:

«Цирковка»

Фабула: «Былъ весенній полдень: весна, казалось, въ этотъ день впервые появилась въ этомъ году въ Карпатскихъ горахъ. Весна летѣла въ объятія бродягъ, учениковъ и голодныхъ крестьянъ» (Балецкий 2007: 76).

Початок оповідання готує читача до позитивних змін і в житті героїв. Так і стається: сирота-пастух Максим і сирота-пастушка Євка (верховинка, яку пошкодував і прийняв за годованку лісник) з першого погляду покохали одне одного. Він почув, як вона співає, і пішов на той спів, як на поклик серця. «Максимъ посмотрѣлъ на воды Латорицы, которыя, казалось, были веселѣе, чѣмъ двѣ недѣли тому назадъ. Тогда она протекала среди темныхъ скалъ, покрытыхъ бурыми безлиственными лѣсами и по желтымъ полямъ. Сейчас лѣса уже развились, луга зазеленѣли, расцвѣли фіалки, незабудки кое-гдѣ появились. Зеленое изубрудное покрывало было брошено на отлогій берегъ. Отъ этой перемѣны повеселѣла и Латорица. И моя жизнь повеселѣла-бы если-бы мои собраты улыбнулись. Но когда улыбнутся они? Когда улыбнутся угрюмыя лица нашихъ верховинцевъ? Когда?» (Балецкий 2007: 76–77).

Та не довго продовжувалося їхнє щастя, бо «раубшицери» (браконьери) убили «гайника» (лісника).

«О, Евко, такъ ты совсѣмъ осиротѣла? ...Евко, почему судьба не покровительствуетъ бѣднымъ? Не любитъ бѣдныхъ Богъ... Создалъ ихъ для того, чтобы страдали. Богъ любитъ богатыхъ, только сами они не очень Бога любятъ!» (Балецкий 2007: 79).

«Взяла Ева тайстру на плечи и со слезами потянулась въ городъ – далекій. Максимъ о томъ ничего не знаетъ» (Балецкий 2007: 80).

«Уже второй годъ жила Ева въ городѣ, гдѣ нашла службу у богатаго еврея Вайса. Тяжелѣе была ея жизнь, чѣмъ въ деревнѣ у лѣсника. Тутъ ей нужно было и жиденятъ нянчить и работать, и въ будень и въ праздникъ» (Балецкий 2007: 80). Але, коли одного разу маленька хазяйська донька Сура впала й розбила носик, господарі вигнали бідну сироту. Якраз була зима. «Хотѣлось исчезнуть со свѣта, и только память о матери останавливала ее: кто о ней тогда думать будетъ? ...Снѣжные холодные поцѣлуи судьбы таяли на щекахъ Евы. А послѣдній былъ слишкомъ холоднымъ. ...Тутъ рѣшила Ева, что быть ей снѣжинкой легкой, кануть въ Латорицѣ» (Балецкий 2007: 81).

Дівчину врятувала Маня, що колись служила поряд з Вайсом. Вона не дала їй втопитися і повела із собою в кабак, звідки Єва вже вийшла з фокусником і з його цирком пішла по світу. Але й у цирку

коротким було її спокійне життя, бо фокусник Карл одружився з Іоланною, яка вміла розмовляти чеською й танцювати на канаті, а Єва «не то служанка, не то актриса, жалкое лицо, которое должно было дѣлать все, что ему приказывали и сопровождать бродячий циркъ, чтобы только не умереть съ голоду. ...Ева со дня на день увядала. Когда приходилось ей улыбаться передъ крикливо одѣтой и сытой публикой, – это былъ дѣйствительно смѣхъ сквозь слезы. Мало кто изъ аплодировавшей публики зналъ жизнь этой сироты-комедіантки, мало кто понималъ ея улыбку, и никто ея не пожалѣлъ» (Балецкий 2007: 83).

Водночас і зраділа й засмутилася дівчина, коли «бродячий циркъ – «Варьете Доминикъ» прикатилъ черезъ Росвигово на знакомый берегъ Латорицы» (Балецкий 2007: 83). Під час номеру Карл поранив Єву в руку – і публіка залишилася незадоволеною. З перев'язаною рукою вона сиділа в касі, куди й привела доля Максима. За тиждень вона залишила цирк, і щасливі вони разом поїхали у Сваляву, де Максим працював кучером у лісового інженера.

Проблематика:

- життя сиріт, важкі випробування в їхньому житті;
- взаємини між бідними й багатими;
- незаконна вирубка лісів;
- любові й зради;
- життя і смерті.

4. Екзистенційна тематика (життя і смерті, людської долі, життєвого вибору) спостерігається у творах:

«Любовь больныхъ»

Фабула: Молода сільська вчителька Єлена, яка лише три місяці навчала дітей, закохалася у свого управителя: «Василій, Василій, за что судьба насъ раздѣляетъ? Почему ты боленъ? Вышла бы я за тебя замужъ, только-бы жить съ тобою, постоянно. Я бы вышла за тебя замужъ, хотя ты и боленъ... Почему я тебя, больного, такъ полюбила? Что за волшебная сила въ твоихъ сѣрыхъ, глубокихъ, какъ океанъ глазахъ? Василій! Василій!» (Балецкий 2007: 69).

Після прощального вечора перед його від'їздом в Татри на лікування, коли вони зізналися одне одному в коханні й були п'яними від поцілунків, вона досить скоро дізналася, що й сама захворіла на туберкульоз. Але, дізнавшись, не послухала лікарів: «Но Елена была легкомысленная и наивная. Она не думала о послѣдствіяхъ. Она думала порой, что вотъ и мужъ у нея будетъ больной – и она будетъ больная, и

будетъ большая счастливая парочка. И не будетъ никакой опасности» (Балецкий 2007: 83).

Але вона померла, зізнавшись Василеві у коханні, а він через тиждень застрелився біля її могили, поєднавшись зі своєю коханою в іншому житті.

Проблематика:

- людської долі й вибору;
- легковажності й безвідповідальності за своє життя й життя дорогої тобі людини;
- захоплення силою кохання, яке здатне йти на смерть.

«Маня»

Фабула: «Чтобы познакомиться съ жизнью этого бродячаго табора, чтобы понять намъ, осфдлымъ, душу бродячихъ обывателей, я готовъ быть сутки стоять и наблюдать» (Балецкий 2007: 72–73).

«Многіе стоявшіе у карусели смѣялись надо мной – вотъ де, разговариваетъ съ комедианткой! Но я не обращалъ на это вниманія» (Балецкий 2007: 74).

Маня так і поїхала у своєму «домику путешествій», а оповідачеві залишилися лише спогади про неї.

Проблематика:

- життя мандрівних акторів і ставлення до них людей;
- втрачені мрії й ілюзії;
- духовна чистота й брудна реальність;
- здатність до самопожертви й непорозуміння зі світом.

Риси сентименталізму у творах:

- **Паралелізм стану природи й людини** («Бродяги»: «Лѣса и луга раздѣты. Раздѣлъ ихъ холодный октябрь. Небо часто роняло слезы... падали осенніе листья, вѣтеръ уносилъ ихъ. Куда? Куда уноситъ вѣтеръ увядшую листву?» (Балецкий 2007: 74).

Одразу виникають асоціації – листя-«бродяги» й люди-«бродяги»: син Митро й батько Микула, які так само не знають, куди ж їх занесе вітер їхньої долі.

- **Асоціативний ряд «весна – любов – свобода»** («Цирковка»: «Быль весенній полдень: весна, казалось, въ этотъ день впервые появилась въ этомъ году въ Карпатскихъ горахъ. Весна летѣла въ объятія бродягъ, учениковъ и голодныхъ крестьянъ» (Балецкий 2007: 76); «Первая любовь»: «Весною я увидѣлъ Ядвигу. ... Въ воскресенье,

помню, впервые я съ нею говорилъ, и тогда родились во мнѣ новыя чувства...» (Балецкий 2007: 96); «Цвѣла сирень»: «Мнѣ было одиннадцать лѣтъ. Цвѣла сирень. Шель мѣсяць май...» (Балецкий 2007: 98)).

- Протиставлення ідилічних картин природи суворій повсякденній реальності простих людей, серед яких: учителі, пастухи, селяни, студенти, мандрівні актори, цигани. («Цирковка»: «Сейчас лѣса уже развились, луга зазеленѣли, расцвѣли фіалки, незабудки кое-гдѣ появились. Зеленое изубрудное покрывало было брошено на отлогій берегъ. Отъ этой перемѣны повеселѣла и Латорица. И моя жизнь повеселѣла-бы если-бы мои собратья улыбнулись. Но когда улыбнутся они? Когда улыбнутся угрюмыя лица нашихъ верховинцевъ? Когда?» (Балецкий 2007: 76–77)).

В оповіданні «Счастье» події відбуваються взимку, коли «снігъ падалъ большими хлопьями» (Балецкий 2007: 90). Вітрини магазинів були святково прикрашені до свят. Молода вчителька випадково стала свідком розмови між матір'ю й сином, жебраками. Хлопчик просив: «Мамко, та не купишь менѣ днесъ – вечеръ – хлѣба... Лишь купишь менѣ того Миколая, тадъ я такъ знаю колядовати!» (Балецкий 2007: 90). І молода жінка подарувала йому щастя – купила Миколая, у якого він так щиро, по-дитячому, вірив.

- Ліричні авторські відступи, звертання до читача, риторичні звертання й оклики («Цирковка»: «Часто въ жизни мы сердимся на кого-нибудь и при томъ замѣчаемъ, что этотъ ненавидимый желаетъ намъ счастья» (Балецкий 2007: 77). «Помните-ли Вы еще, любезные читатели, пастушку Еву? Нынѣ Вы бы ее не узнали» (Балецкий 2007: 82), «Но когда улыбнутся они? Когда улыбнутся угрюмыя лица нашихъ верховинцевъ? Когда?» (Балецкий 2007: 77); «Бродяги»: «Много дорогъ въ мирѣ, много пѣшинокъ, а бродягъ еще больше. Любятъ они жизнь – голодна, бѣдна, крута эта жизнь. Вольность ими владѣть!» (Балецкий 2007: 68), «Куда? Куда уносятъ вѣтеръ увядшую листву?» (Балецкий 2007: 74)).

- Особлива увага до жіночої долі («Любовь больныхъ», «Маня», «Цирковка»; із циклу «Синія дали»: «Первая любовь», «Цвѣла сирень», «Прощаніе съ Анни»).

- Асоціативний ряд «любов – хвороба – смерть» («Любовь больныхъ»).

- Емоційно забарвлена мова: емоційно забарвлена лексика, риторичні оклики й запитання, неповні речення («Любовь больныхъ»:

«Васька, я вихожу за тебе... Я тону – а-а, в твоїх очах – сфрий моряч... Пе-рекresti мене... Я люблю... тебе... Ты тоже... прыгни в сфрий океан: там тепло! Ць-луй...ме-ня!... Я то-ну-у-у... и ты... Бог! Иди... я не... Бож-же мой...» (Балецкий 2007: 71); «Цвбла сирень»: «Ах, эти цвбтущие глаза! Неужели они могут увянуть? Я их так хорошо помню. Иногда вихожу на горку за шлагбаумом и гляжу в синюю даль: она ее унесла навки. Прощай, Ядвига, моя первая любовь!» (Балецкий 2007: 98); «Прощаніє сь Анни»: «Анни, Анни, бдная моя Анни, сказка золотая, сказка воспоминанье невозвратимой поры моей жизни!» (Балецкий 2007: 101)).

- **Поведінка героїв:** («Любовь больных»: «Она умерла. Василий стояль возлб нея: заплакаль, но безь слезь. ...А тридцатого апрбля – вь ночь на первое мая онь застрбился изь револьвера на могилб своей Еленки» (Балецкий 2007: 71); «Цирковка»: «На Максима она не смотрбла, взорь ея быль опущень. Максимь хотбль было что-то спросить, но замялся и покраснбль» (Балецкий 2007: 78); «Она тоже жаждала любви, но не осмбливалась сама подойти кь молодому человкку. Теперь она уже жалбла о своемь ббгствб» (Балецкий 2007: 77).

«А, - смущенно вздохнула Ева, - я еще никого не любила, кромб моей матери, но она умерла.

По щекам покотились слезы и Ева опустила голову. ... И тогда... посыпались страстные поцблуи на щеки пастушки» (Балецкий 2007: 79).

«Боженка»: «Боженка присбла, волнуясь, на лавочку вь саду. Теплый эфирь нбжиль ее. Луна пристально смотрбла на землю. Слезы проступили на очах у дбвушки» (Балецкий 2007: 89)).

Отже, проаналізувавши тематику, проблематику, мову прозових творів Еміля Балецького, можемо констатувати, що вони написані у романтично-сентиментальному стилі. Тематика його зацікавлень – доля простої людини, життєві перипетії, які ламають людські долі, щемливі спогади про перше кохання, захоплення свободою й творчістю.

ЛІТЕРАТУРА

Эмиль Балецкий 2007: *Литературное наследие*. Под ред. Андраша Золтана, Михаила Капраля. – Nyíregyháza. 178 с.

Б 19 **Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин.**
Збірник наукових робіт міжнародного наукового семінару «Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин», Берегове, 23-24 травня 2019 року / Редактор: Єлизавета Барань – Берегове-Ужгород: ЗУІ ім. Ф.Ракоці II – ТОВ «РІК-У», 2020. – 236 с. (угорською, українською та англійською мовами).

ISBN 978-617-7868-35-3

Збірник містить матеріали міжнародного наукового семінару «Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин», який відбувся 23-24 травня 2019 року в м. Берегове. До видання, присвяченого 100-річчю від дня народження видатного славіста, ввійшли статті про життєпис науковця, його мовознавчу, освітницьку діяльність та літературну творчість.

УДК 81'1:061.3(477.87)

Наукове видання

Еміль Балецький – мовознавець, письменник, освітянин

Міжнародний науковий семінар
Берегове, 23-24 травня 2019 року

Збірник наукових робіт

2020 р.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту
ім. Ф.Ракоці II (протокол №5 від 27.08.2020 р.)*

Підготовлено Видавничим відділом спільно з кафедрою філології
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

Редактор:

Єлизавета Барань

Рецензенти:

Адальберт Барань, кандидат філологічних наук (ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)
Вільмош Газдаг, доктор філософії з гуманітарних наук, спеціальність «філологія»
(ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Коректура угорського тексту:

авторська

Коректори українського та англійського текстів:

Олександр Кордонець та Томаш Врabelь

Технічний редактор: Вільмош Газдаг

Обкладинка: Вільмош Газдаг, Ласло Веждед

УДК: Бібліотечно-інформаційний центр «Опаці Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II

Відповідальні за випуск:

Степан Черничко (в.о. ректора Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)

Ільдико Орос (президент Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці II)

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

За зміст опублікованих наукових робіт відповідальність несуть автори

Друк збірника здійснено за підтримки Угорської академічної ради Закарпаття

Видавництво: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II» (Прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці II, протокол №2 від 11.11.2019 р., зареєстровано в реєстрі за №6179 приватним нотаріусом І.В. Мацолою) та ТОВ «РІК-У»* (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) *Свідчення про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

Підписано до друку 21.10.2020. Шрифт «Book Antiqua». Папір офсетний, щільністю 80 г/м².
Ум. друк. арк. 19,0. Формат 70x100/16. Замовл. №2792. Тираж 200.